

Trg revolucije

ESH 9756

kraj Ljubljana

naslov Trg republike

leto načrta in dokončanja 1956–1981; 1962–1984

avtor Edvard Ravnikar

projektanti Anton Bitenc, Miloš Bonča, Jože Koželj, Anton Pibernik, France Rihtar, Vladislav Sedej; statik Ervin Prelog s sodelavci

sodelavci Jože Barši, Janja Barši, Mika Berlič, Radko Blažič, Dejan Bleiweis, Boris Briški, Judita Černič, Barbara Demšar, Sergej Dolenc, Monika Fink, Miroslav France, Damjan Gale, Ana Gospodarič, Vojka Ivanek, Tomo Jurčič, Štefan Kacin, Mirko Kajzelj, Andrej Kasal, Rasto Konič, Fedja Košir, Majda Kregar, Tine Legat, Majda Lukan, Igor Lunaček, Ana Mavko, Črtomir Mihelj, Braco Mušič, Roza Pajevič, Marija Pipan, Edo Ravnikar ml., Božo Rot, Majda Sevšek, Mitja Simoniti, Bogdan Spindler, Sonja Spindler, Aleš Stanovnik, Cveta Stepančič, Marta Tobolka, Marijan Uršič, Filip Vraber

kiparja Slavko Tihec, Drago Tršar

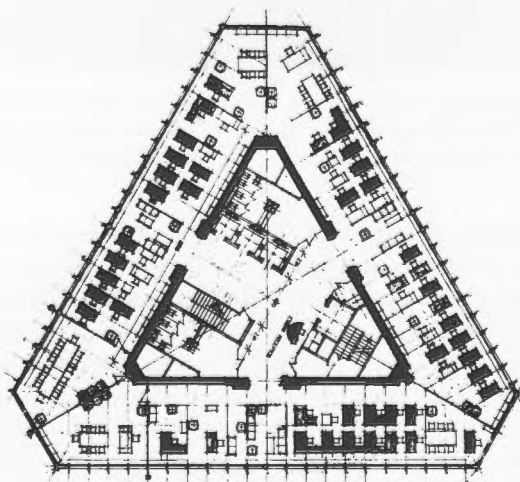
grafična zasnova LB Peter Skalar in Studio mssv

investitor Izvršni svet SRS, Mesto Ljubljana (mestne občine), Ljubljanska banka, Emona, Iskra, Avtoservis, Narodni muzej, Kulturna skupnost Slovenije in drugi

izvajalec in do 1964 investitor IZTR (Investicijski zavod za izgradnjo Trga revolucije, vodja Jurij Jenštrle), SGP Tehnika, Gradis, Slovenija ceste, Slovenijales, IMP, Alprem, Griesser, Schindler in drugi

Trg republike je ogledalo življenja in arhitekturnega ustvarjanja slovenske prestolnice od šestdesetih let 20. stoletja naprej. Prostor nekdanjega Turjaškega (Nunskega) vrta je po propadu rimske Emona do leta 1959 ostal zelena površina. Politične oblasti so tedaj sklenile, da morajo sredi Ljubljane, pred Ljudsko skupščino, postaviti osrednji spomenik revoluciji. Izpeljali so javni natečaj za nov trg. Zmagal je Edvard Ravnikar s projektom političnega in upravnega središča z razsežno, rahlo dvignjeno ploščadjo in parom stolpnic, simbolno prispevajo zmage slovenskega naroda v drugi svetovni vojni. Ravnikar se je

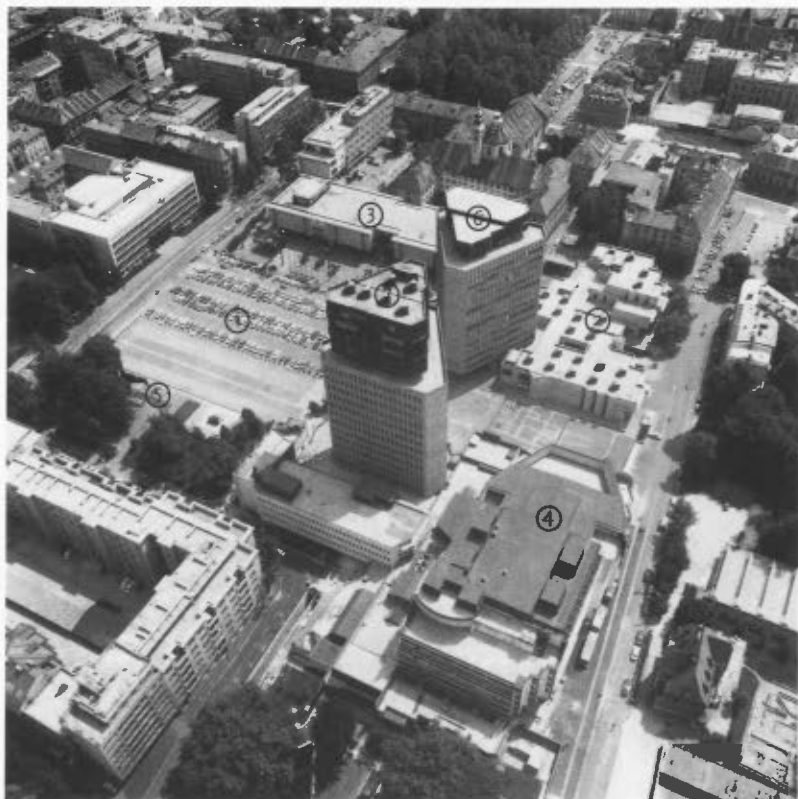
- 1 Začetek načrtovanja je v leto 1956, štiri leta pred razpisom natečaja za ureditev trga, postavil Edvard Ravnikar sam.

▲ Tloris stolpnice (merilo: 1,7mm=1m)

◀ ... »Enoten fasadni oklep stolpnic je z rahlo vzvalovanimi granitnimi ploščami dodatno poudaril čokata kubusa, nova višinska poudarka mesta.« ...

že pred razpisom ukvarjal z zamislimi pozidave prostora Nunskega vrta, vendar je natečajni projekt zasnoval drugače. Vladni in politični uradi bi bili nameščeni v dveh visokih, prizmatičnih stolpih, drevesasto zraslih iz osnovnega betonskega nosilca z razraslimi konzolami. Robova ploščadi, ki je bila orientirana proti severu, bi zapirala kubusa knjižnice na vzhodni in upravni, kasneje kongresni center na jugozahodni strani. V rahlo zamaknjeni osi med stolpnicama bi stal paviljon – spomenik. Koncept velike ploščadi med stolpoma in obstoječo Ljudsko skupščino je arhitekt izpeljal iz ideje beneškega trga ob cerk-

osrednja ploščad Trga revolucije kasneje Trga republike (1), prizidek stolpnice Nove ljubljanske banke (2), veleblagovnica Maximarket (3), Cankarjev dom (4), spomenik revoluciji, delo Draga Tršarja (5), stolpnica Nove ljubljanske banke (6), poslovna stolpnica TR3 (7)

vi sv. Marka in v preseženem odmevu corbusierovskega urbanizma.

Po razsežnih arheoloških raziskavah so začeli z gradnjo. Poseg v jedro mesta ni bil omejen le v območje trga: vzdolž Igriške je segel do kasneje pozidanega Ferantovega vrta, spremenila se je podoba osrednjega dela Erjavčeve ulice, prevotlili so pritličja Uršulinskega samostana. Arheologija je Ravnikarju ostala eno od izhodišč ali vsaj dopolnil osnovne zamisli. Pomembne stavbe ali vogale krasijo originalni antični kamni, jedro stolpnice in rob trgovske hiše so, ob zanikanju linij posameznih mestnih ulic, natančno povzeli mejo severnega obzidja rimskega mesta.

Stolpa sta bila zgrajena do polovice, ko so zaradi gospodarskih reform leta 1965 ves koncept trga prevrednotili. Arhitekt je že pred tem zasakal stolpa tako, da njuni širši fasadi ne stojita več vzporedno in s

tem poudaril linijo emonskega obzidja ter ustvaril napetost Ljubljanskih vrat. Stolpnicama je dodal nova zaključka, z bakreno pločevino poudarjeni, različni večnadstropni kapi. Enoten fasadni oklep stolpnic je z rahlo vzvalovanimi granitnimi ploščami dodatno poudaril čokata kubusa, nova višinska poudarka mesta. Sprememba namembnosti je zahtevala dodatne gradnje, prizidke stolpnic. Zapolnili so jih bančni in drugi uradniki. Ravnikar je skušal ohraniti izpostavljenost obeh stolpov, zato so prizidki oblikovani kontrastno, posebej premišljeno kockasto stopnjevani so nad vogalom Erjavčeve in Igriške ulice.

... »Ravnikar je skušal ohraniti izpostavljenost obeh stolpov, zato so prizidki oblikovani kontrastno« ...

Arhitekt je skupaj s sodelavci poskrbel za notranjo opremo. Pah-ljača izdelkov je segala od razkošnega unikatnega lestenca v predverju banke do premišljeno izbranih kipov, slik in tapiserij znanih slovenskih umetnikov v posameznih prostorih. Detajli so zgodba raznolikih idej in njihovih izpeljav, ponekod zaokroženih do popolnosti, drugje izpeljani le delno, kot da čakajo na nove ustvarjalce, energijo ali denar. Posebno, izbrano poglavje je bila grafična oprema. Ni trga v Sloveniji, opremljenega s tako kakovostno in pretehtano serijo napisov, oznak in simbolov. Izhodišče celostne podobe Ljubljanske banke, delo Petra Skalarja in njegovih sodelavcev, je do danes nepresežen standard. Le malo za njim zaostaja znakovni sistem Emone z napisi nad lokali in emblemom e. Drugačen dodatek kakovosti je oprema Cankarjevega doma, posebej simbolna bela krizantema.

Vzporedno s poslovnima stolpnicama je do 1971 zrasla trgovina Maximarket. Veleblagovnica je zamenjala knjižnico. Njena skeletna konstrukcija je ovita v strog kamnit plašč in na izpostavljenih straneh odprta s steklenimi stenami ter svetlobnimi pasovi. Bistven element trga je kletna pasaža, zgrajena vzdolž trgovske hiše in oživiljena z manjšimi prodajalnami. Arhitekt je pasažo oplemenitil s steklenimi svetlobniki v obliki prosojnih atrijev. Ob kletno galerijo in pod ploščad so že pred odprtjem hodnika potisnili več etaž garaž (1963), čeprav so naprej vsi menili, da ne bodo rabili več kot 35 parkirišč.

Ravnikarjev sodelavec Anton Bitenc je večje izpeljal povezavo no-

vega trga s Kongresnim trgom. Uredil je podhod s kipom Emonca in dodal okrasje pritličnega fasadnega plašča vzdolž Uršulinskega samostana, ob robu novega Plečnikovega trga in vzdolž Šubičeve ulice. Gimnaziji so leta 1970 prizidali pretehtano oblikovan kvader z učilnicami in knjigarno v pritličju ter vse lokale v pritličju okrasili s prosjono lebdečim nadstreškom.

Spomenik revoluciji, v začetku osnovni element ploščadi, je imel svojo odisejado. Osnutek je že leta 1964, po zmagi na velikem vsejugoslovanskem natečaju leta 1962, pripravil kipar Drago Tršar. Nekaj let po prvem natečaju za trg je postal spomenik manj pomemben element; zato so ga porinili ob rob ploščadi in kasneje za deset let skoraj pozabili nanj. Kip so odlili šele leta 1975, ko so v zadregi pred okroglo obletnico osvoboditve iskali pravo ozadje za proslavo. V naglici postavljen kip je ostal brez načrtovanih vodnih zaves in zasilno patiniran v senci drevja. Politična želja je leta 1982 ob glavnem spomeniku dodala še spomenik komunističnemu teoretiku Edvardu Kardelju (kipar Drago Tršar, 1981). Umetniško bolj sproščen je par skulptur Slavka Tihca. Stopnjevana Geneza je brez simbolnih zgodovinskih elementov (1973); v kocko ujet portret Ivana Cankarja je hommage velikemu literatu in povezuje trg in pisatelju posvečen kulturni dom (1982).

Zadnja dograjena palača na robu trga je bil Cankarjev dom, kulturni kolos s štirimi večjimi dvoranami in pomožnimi prostori. Novi projekti za kulturni dom so nastajali po letu 1975. Dom sam je bil končan leta 1982, veliki oder šele 1984. Ravnikar se je moral pri spreminjenem projektu podrediti namembnosti in velikosti parcele. Sam je palačo potisnil globlje v podzemlje, da ne bi preglasila oblike stolpnice. Dom je oblekel v obešene fasade belega kama in pretehtano oblikoval glavni vhod ob Prešernovi cesti ter stranski vhod z nadstreškom na obrobju trga. Kljub stiski s prostorom je uspel v vhodni dvorani in hodniku pod njo nadgraditi shemo dvojne cerkve iz Assisija. Upošteval je želje naročnika in v veži pustil prostor za Robbov vodnjak. Namesto vodnjaka je sprejemnica kasneje za okras dobila izjemno serijo tapiserij najbolj vidnih jugoslovanskih likovnih umetnikov, posebej izbranec Grupe 69 in nekaj bleščavih oblog ter lestencev.

V urbanistični zasnovi Trga revolucije, kasneje Trga republike je materializirano veliko arhitekturno in drugačno znanje. Avtor je obvladal pretakanje prostora in ga ni omejil na ozko poudarjanje ljubljanskih vrat, niti na banaliziranje osi v smeri sever jug niti v ozko geometrijo šestkotnika ali trikotnih tlorisov stolpnic. Namerno je presegel obstoječo tlorisno mrežo z zamikom in z novo zasnovo dvignjenega trga, dinamiko je poudaril z neuravnoteženo višino stolpnic. Prostor je navezal na nekdanji antični forum in krščansko središče, iskal je simbolni in vizualni stik s srednjeveškim in baročnim jedrom ter Fabianijevimi osmi Ljubljane in Plečnikovimi zasnovami mesta. Ravnikar je samozavestno zasedel novi prostor in ga nadgradil. Skupaj s sodelavci in drugimi ustvarjalci je dopolnil arhitekturo z raznoliko igro betonskih nosilcev ter grafizmi betonskih sten, v odsevu učitelja slutimo celo secesijske vzore. Kljub racionalni uporabi novih materialov srečamo čipkaste vzorce starejših ograj in natančno oblikovane unikatne kandelabre, premišljene nosilce za zastave ali variacije stopnišč. Posamezni elementi so v sozvočje pritegnili vplive skandinavskih razmišljanj in vzore z zenovskimi suhimi vrtovi. S skulptura-

mi in drugimi dodatki je bil trg posvečen. Benetke, Firenze, klasicistične zasnove antike so bile Ravnikarju ob igri proporcev lahko navdih, ne pa vzorec za prepisovanje. Strokovnjaki so kmalu visoko ovrednotili zasnovo Trga revolucije. Ravnikar je za stvaritev že leta 1974 dobil Plečnikovo nagrado in deset let kasneje republiško nagrado Borbe.

Trg s svojimi namembnostmi je dinamičen prostor. Zato je doživel prve preureditve še preden je bil dokončan. Slovenska samostojnost je zaznamovala rob trga s slabo oblikovanim jamborom z zastavo in lipo v betonskem koritu. Parkirišče je preraslo v kaos pločevine in podzemne garaže so na vseh straneh zaščitene z zapornicami. Mlajši arhitekti so brez občutka preuredili notranjost blagovnice, zapolnili podzemsko galerijo s šaro in degradirali strogo premišljeno zasnovo v pritličju banke. Svetleje je zasvetila le prenova bančnega salona (Aleš Vodopivec), izbranih pisarn banke (Vesna in Matej Vozlič) in preureditev prostorov stolpnice Iskre za Centralno tehnično knjižnico (Marko Mušič). Javna površina je nastala in ostala tipičen barometer ustvarjanja in političnega trenutka našega časa in prostora.

GOJKO ZUPAN

Literatura

.....
RAVNIKAR EDO, Trg revolucije, Ljubljana, *Sinteza* 30,31,32, Ljubljana, 1977.

Hommage a Edvard Ravnikar 1907–1993, Ljubljana, 1995.

Edvard Ravnikar, arhitekt, urbanist, oblikovalec, teoretik, univerzitetni učitelj, publicist, Umetnostnozgodovinski oris, Arhitekturni muzej, Ljubljana, 1996.